

בְּשִׁלְיֵי זוּרְרֵי, ששומט את הכר מתחתיהם עד שמגיעים לארץ (רש"י¹), ובה אין איסור של ביטול כלי מהיכנו, כיון שביטול כלי מהיכנו לשעה [עוד שיששמוט את הכר מתחתיהם] מותר (בעל המאור). ויש מפרשים, שדוקא כאן התירו לבטל כלי מהיכנו לשעה, לפי שהוא הפסד מרובה (רשב"א, ח' הר"ן). ■ הלהכה, ביטול כלי מהיכנו לשעה אסור, ולא התירו אלא במקום הפסד מרובה (משנ"ב רסו, כז, וראה שם רסח, ה, שכשיכול לנער את המוקצה מהכלי מיד לאחר שנפל לתוכו, אין זה נחשב כביטול כלי מהיכנו).

והטעם שהכרים והכסות אינם נעשים בסיס לדבר האסור, כיון שהניח עליהם את המוקצה לאחר כניסת השבת. ועוד, כיון שהיה בדעתו לשומטם ולא להשאירם שם כל השבת (בעל המאור, וראה ב"אה"ל שי, ז ד"ה מטה, ובמשנ"ב מהדו' דרשו שם).

הֵיחָהּ בְּהִמְתּוֹ טְעוּנָה טָבַל וְנִשְׁשִׂית זְכוּ, וְאָף עַל פִּי שְׁמִשְׁתַּבְּרִין, והטעם שהגמ' לא תירצה שברייאת זו מדברת במשא גדול של קרני דאומנא שאינו יכול לשמוט מתחתיו את הכר ונמצא מבטל כלי מהיכנו לגמרי, כיון שמשלשן הברייאת משמע שמדובר גם במשא קטן שיכול לשומוטו (ריטב"א, תלמיד הרמב"ן). ויש שפירש, שכשאין אפשרות אחרת להציל את המשא, מותר לזרוקו על גבי כרים וכסות אף שמבטל כלי מהיכנו לגמרי (לחם משנה שבת כא, ג, ע"פ דעת רש"י והרמב"ם המובאת לעיל ד"ה והא).

הָתָם בְּכֻלָּא – חתיכות זכוכית המיועדות לחלונות, שאין הפסד מרובה בשבירתן משום שסופן להיחרך לחתיכות קטנות (רש"י²), והטעם שאסור לטלטל את הכרים והכסות שאינם מוקצה לצורך הצלת חתיכות אלו, כיון שהסוגיא כאן סוברת שאסור לטלטל דבר שאינו מוקצה לצורך מוקצה [אבל מצד ביטול כלי מהיכנו אין לאסור, משום שאינו אלא לשעה] (בעל המאור [לשיטתו המובאת לעיל ד"ה בשלפ"י], תוס' לעיל מג, ב ד"ה כבר בשם ר"י). ויש מפרשים, כיון שמעיקר הדין אסור לבטל כלי מהיכנו לשעה, והתירו כן רק במקום שיש הפסד מרובה (ח' הר"ן, אליה רבה רסו, יח).

דִּיקָא נְמִי דְקִתְנֵי דוּמְיָא דְטָבַל מָה טָבַל דְלָא חֲזִי לֵיהּ אָף הָקָא נְמִי דְלָא חֲזִי לֵיהּ, וכשם שמוכרחים לומר שהעששיות דמות לטבל בכך שאין ראיות לשימוש, שהרי כשהן ראיות לשימוש מותר לטלטלן, כך יש לומר שדומות לטבל בזה שאין בהן הפסד מרובה (מהרש"א).

מְנִיחַ רֵאשׁוֹ תְּחִתָּיהּ וּמְסַלְקוֹ לְצַד אַחַר נּוֹפֵל מֵאֲלִיו, ואף שטלטול מקצת הדבר נחשב כטלטול כולו [וכמבואר לעיל (קנא, א) שאסור להזיז אבר של מת], מכל מקום באופן זה שהוא טלטול שלא כדרך, התירו משום צער בעלי חיים. ועוד, שטלטול בראשו נחשב טלטול בגופו, שמותר בכל אופן [כמבואר לעיל (קמא, א)] (תלמיד הרמב"ן, וראה רשב"א וריטב"א). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שח, יח).

לְמֵאִי חֲזִי לְכַתִּיחָא דְגַמְלִי, ודבש זה נחשב מוקצה כיון שעומד רק לרפואת הגמלים, ואסור לעשות רפואה לבהמה בשבת (ריטב"א).

וְהָאִיכָא צֶעַר בְּעָלֵי חַיִּים, ויבוא איסור צער בעלי חיים שהוא מהתורה וידחה איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא רק מדרבנן [ויוכל להביא כרים וכסות ולזרוק עליהם את הכלים] (רש"י³). ואין לומר שמדן צער בעלי חיים יתחייב לזרוק את הכלים לארץ [ולא יצטרך לדחות את האיסור של ביטול כלי מהיכנו], כיון שאיסור צער בעלי חיים הוא רק כשמצער שלא לצורך האדם, אבל מותר לצערם

אֲתָהּ לְמָה לִי זְכוּ, והתורה הוסיפה 'אתה' ללמדנו שרק מעשיו נחשבים כלאו גמור ללקות עליהם, אבל מעשיו בהמתו אינם נחשבים כלאו גמור ללקות עליו (ריטב"א), כיון שהמלאכה שעושה יחד עם בהמתו אינה חשובה כמלאכה שלו, אלא כמלאכה שעשו בנו או עבדו, שאף שמוזהר על שביתתם אינו לוקה על מלאכתם (תלמיד הרמב"ן לעיל קנ, ב ד"ה או אפשר). ולדרשה זו, גם ביום טוב אינו לוקה על מחמר. אבל לפי מה שאמרו בתחילה שאינו לוקה על מחמר בשבת משום שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, הרי שביום טוב שאין חיוב מיתה, לוקה על מחמר (אפיקי ים ב, ד, ב, ובכך מיישב את דעת רעק"א בגליון הש"ס מכות כא, ב, שביום טוב לוקה על מחמר).

בְּקֶרְנֵי דְאֲמָנָא דְלָא חֲזִיָּא לֵיהּ, שאינם ראויים בשבת לכולם, לפי שהם מאוסים (רש"י⁴), ואף שרוב הונא סובר (לעיל קכח, א) כרבי שמעון שמוקצה מחמת מיאוס אינו מוקצה כיון שראוי לכסות בו כלי, מכל מקום כלים אלו מאוסים ביותר ואין רגילים לכסות בהם כלים, או שאינם עומדים לכיסוי הכלים כיון שעלולים ליפול ולהישבר (רשב"א, וראה ריטב"א שכתב שהם מוקצה מחמת חסרון כיס). ויש שפירש, שמדובר ב'קרני דאומנא' חדשים שאינם מאוסים, ואסור לטלטלם כיון שהם כלי שמלאכתו לאיסור (תלמיד הרמב"ן ד"ה או נאמר).

ואף שרוב הונא סובר (לעיל מג, ב) שאסור לטלטל דבר שאינו מוקצה לצורך מוקצה, כאן מדובר שמתלטל את הכרים והכסות לצורך מקומם (תוס' שם ד"ה כבר, ספר ההשלמה שם). ויש מפרשים, שבמקום הפסד מרובה התירו לטלטל דבר שאינו מוקצה לצורך מוקצה [תוס' שם בשם ר"י, רשב"א שם בשם בעל המאור]. ויש שפירש [לשיטתו שמדובר בחדשים שהם כלי שמלאכתו לאיסור], שכיון שניטלים לצורך גופם או מקומם, התיירב הונא לטלטל לצורכם כרים וכסות (תלמיד הרמב"ן שם).

וְהָא קָא מְבַטֵּל קְלֵי מְהִיכְנּוּ, ואסור לבטל כלי מהיכנו גם במקום הפסד מרובה (קרבן נתנאל כד, ז, ע"פ רוב הראשונים [ראה ביאורנו להלן ד"ה והאיכא צעדר]). ויש מפרשים, שבמקום הפסד מרובה התירו לבטל כלי מהיכנו, ושאלת הגמ' היא שעדיף לטלטל קצת את המוקצה ולהניחו בנחת על הארץ, מאשר לזרוק את הכלים על כרים וכסות ולבטל כלי מהיכנו, אבל כשאין אפשרות לטלטלו קצת, יכול לבטל כלי מהיכנו לצורך הפסד מרובה (מג"א רסו, יד, ע"פ רש"י ד"ה והאיכא, ומגיד משנה שבת כא, ג, בדעת הרמב"ם, וראה תהלה לדוד שם, ג, מדוע זה נחשב רק כטלטול קצת).

וכשמניח את הקרני דאומנא על הכרים והכסות הרי הוא מבטל כלי מהיכנו, כיון שאפילו אם ירצה להשתמש בכרים ובכסות, לא יוכל להסיר מעליהם את הקרני דאומנא, שכל דבר שאינו ראוי לגופו לשום דבר, אסור לטלטלו לצורך מקומו (בעל המאור, וראה רשב"א שתמה על דבריו ונקט שכל שיש עליו תורת כלי, אף אם אינו ראוי לגופו מותר לטלטלו לצורך מקומו). ויש שפירש [לשיטתו (ראה לעיל ד"ה בקרני) שמדובר בחדשים שהם כלי שמלאכתו לאיסור], שאף שקרני דאומנא מותרים בטלטול לצורך גופם ומקומם, מכל מקום כשמניחם על כרים וכסות נחשב כמבטל כלי מהיכנו, כיון שעד עתה היו הכרים והכסות מותרים בטלטול לכל דבר, ומעתה אינו רשאי לטלטלם אלא לצורך גופם או מקומם, והואיל ואין דעתו לסלק משם את הקרני דאומנא, נחשב כביטול כלי מהיכנו (תלמיד הרמב"ן ד"ה או נאמר).